

GRØNLAND OG DANSK POLITIK

Af kontorchef *P. P. Sveistrup*

I det i 1949 udgivne jubilæumsskrift: *Den danske Rigsdag 1849–1949*, er der givet en omfattende redegørelse for rigsdagens forhold til Grønland, og yderligere historiske bemærkninger er derfor her overflødige. Men med rigsdagens andet århundrede begyndte en helt ny udvikling, og det vil utvivlsomt blive meget interessant ved 200 års jubilæet at læse om, hvorledes nutidens begivenheder tager sig ud i et historisk lys. Det oplever som bekendt ingen af os, og vi må derfor nøjes med i al beskedenhed at samle nogle tråde, som man vel har grund til at antage, vil gå ind i en historisk langtidsbelysning.

Det er derfor ikke her opgaven at gå i enkeltheder med den politiske debat og de vedtagne love, og det er for øvrigt også gjort af andre på en måde, som jeg i hvert fald ikke kan gøre bedre. Jeg vil derfor indskrænke mig til nogle bemærkninger, der har sin begrundelse i, at jeg har beskæftiget mig med grønlandske problemer i over en menneskealder og derfor har nogen mulighed for at se, hvad der er døgnfluer, og hvad der har varig betydning.

Det skulle også være muligt, fordi vi her i landet ved noget om, hvad der har været af varig betydning i dansk politik. Når man har beskæftiget sig med danske politiske problemer i det meste af to menneskealdre, får man en levende fornemmelse af, at der er så meget, der svinger fra år til år, men der er også noget, der står fast. Som noget ganske centralt for et århundredes virke i den danske rigsdag vil jeg nævne Grundtvigs bekendte ord: „Og da har i rigdom vi drevet det vidt, når få har for meget og færre for lidt.“

Den rigdom, der her er tale om, er som bekendt ikke udelukkende af materiel art. Den falder nøje sammen med statsministerens udtalelse i Grønland i sommeren 1966: „Udviklingen må både af menneskelige og samfundsmæssige hensyn ske så harmonisk som muligt.“ Denne indstilling i retning af menneskelig harmoni uddybede statsministeren i samme tale ved at sige: „En sådan målsætning for den grønlandske befolknings politiske medvirken indebærer naturligvis ikke, at man under alle forhold skal tilstræbe ordninger helt svarende til dem, der gælder i det øvrige land.

Jeg finder det vigtigt, at man gør sig helt klart, at Grønland har sine egne problemer, der skal løses på en anden måde end i det øvrige Danmark."

Der forekommer mig således ikke at være tvivl om målsætningen og efter hvilke synspunkter historiens dom vil falde, og når man ikke oplever at se den endelige dom, forekommer det mig interessant at rejse nogle af de problemstillinger, der før eller senere vil komme til at foreligge.

Man vil jo ved historiens dom ikke alene komme til at tage hensyn til de erfaringer, man har gjort i Grønland, men også i andre områder, hvor forholdene har ført med sig, at mennesker af forskellige racer er kommet til at leve i nær kontakt. Det forekommer mig, at den centrale erfaring, man har gjort ude i verden, er, at det ikke er muligt at købe andre menneskers sind. Erfarigen synes at gå ud på, at mennesker fra velhavende lande kan yde så megen hjælp, de vil, og kan gøre den største indsats i teknisk henseende, de vil dog ikke møde taknemlighed, hvis de, der modtager gaverne, har den ringeste følelse af at være købt. Man kan synes, at der rundt om har været vist rigelig sarthed overfor den hjælp, der f. eks. er ydet fra U.S.A., men man gør vist klogt i at regne med, at sådan er det nu engang.

Det første spørgsmål, man ved historiens dom vil se rejst vedrørende Grønland, er: Er der tale om, at der ved bevillinger fra rigsdagens side har været gjort forsøg på at købe mennesker? Lad os i det følgende gå ud fra, at fremtidens historikeres undersøgelser vil vise, at dette absolut ikke har været tilfældet.

Lad os dernæst gå over til, hvad vi i overensstemmelse med Grundtvigs digt har kaldt det centrale i dansk politik, så er der ingen tvivl om, at rigsdagen i de sidste menneskealdre her i landet har gjort en stor indsats i den nævnte retning, og går man afstemningerne om de enkelte love igennem, vil det vise sig, at stort set alle har været enige om en målsætning, hvor få har for meget og færre for lidt.

Det næste spørgsmål, jeg tror fremtidens historikere vil rejse er, om det har været det samme grundsynspunkt, der har været anvendt i Grønland. Det grønlandske samfund havde som bekendt oprindelig ikke, hvad vi forstår ved klassesdeling, selv om der selvfølgelig i Grønland har været forskel på mennesker som andetsteds.

Denne manglende klassesdeling var ikke så udpræget, da danske og norske fra Hans Egedes tid kom derop, idet de fremmede på mange måder stod udenfor det grønlandske fællesskab. Men forskellighederne var vist nok mindre end noget andet sted i verden, fordi de danske og norske på mange måder var grønlænderne underlegne på meget væsentlige områder (sælfangst, slædekørsel, vejrbedømmelse) og derfor var afhængige af dem, og mennesker, man er afhængig af, tager man som regel et ikke ringe hensyn til. Hertil kommer, at det såkaldte monopolsystem ikke var særlig interesseret i at bryde det sociale fællesskab mellem grønlænderne, noget man som bekendt har kritiseret ved at fremhæve, at det hæmmede initiativet.

Alt dette er jo nu fortid, men ved bedømmelsen af nutiden vil fremtidens historikere utvivlsomt spørge, om den danske politiske grundindstilling også er gennemført i Grønland, og at den bekæmpelse af klassesdelingen, vi har haft held med i det sydlige Danmark, også er gennemført i Grønland. Der var oprindeligt ikke nogen klassesdeling, og det vil blive af interesse, om det kan konstateres, at der heller ikke i nutiden er nogen klassesdeling. Dette er et meget vanskeligt problem, som næppe lader sig løse i nutiden, men man kan nok sige noget om, hvorledes det måske kan løses.

Det i Europa mest anvendte udtryk for klassesdeling er af indtægtsmæssig karakter, og man vil derfor rejse spørgsmålet om, hvilken indtægtsfordeling der i sin tid har været i Grønland, og hvilken der findes i 1966. Oplysninger herom vil være vanskelige at fremskaffe, og dette gælder særlig den ældre tid, hvor det er meget vanskeligt at bestemme en indtægt, der er sammensat af pengeindkomster og naturalindkomster. Nogen vejledning kan man finde fra butikshandlingen og fangststatistikker, men noget helt tilfredsstillende kan det vel næppe blive. Det vil derfor være meget værdifuldt, om ældre mennesker i Grønland og andre, der kender grønlanderne, skrev noget ned om de rent menneskelige relationer, som man havde i det gamle Grønland før 1950. Det vil jo ikke være mange år, før det er for sent, og fremtidens historikere vil savne en sådan dokumentation.

Hvad dernæst angår klassesdelingen i det grønlandske samfund i 1966, vil det formentlig være muligt at udarbejde en indtægtsstatistik, både over lønninger til tjenestemænd, arbejdere og frie erhververe, og det vil i denne forbindelse være af interesse at konstatere, hvilken spredning der er mellem fattig og rig.

Så længe man ikke har nogen mulighed for at sammenligne med klassesdelingen i det tidligere Grønland og af den stedfundne udvikling, vil det dog være af interesse at få belyst indtægtsspredningen i Grønland, sammenlignet med indtægtsspredningen i det øvrige Danmark. Der er ikke tvivl om, at en sådan sammenligning vil være af stor interesse for den fremtidige historiker.

Men klassesdelingen i Grønland er ikke alene af økonomisk art. Der kan også være tale om en klassesdeling på menneskelig basis, således – for at bruge statsministerens udtryk – at udviklingen ikke bliver harmonisk. Det er f. eks. af stor betydning for Danmarks erhvervsmæssigt hurtige udvikling, at der kommer så mange danske specialister der op som muligt. Men lægger man vægt på det harmoniske, må man rejse spørgsmålet, om den almindelige grønlander, der tidligere måtte tage hensyn til få danske, der havde gjort arbejdet til en livsgerning, nu er så glad ved at skulle tage hensyn til et mangedoblet antal danskere, der som regel kun er en kortere tid i Grønland og derfor dårligt kender den grønlandske måde at være på. Det er en kendsgerning, at noget tilsvarende har givet mindreværdskomplekser i

andre geografiske områder. Om det også er tilfældet i Grønland, ved jeg ikke, og det vil ikke være let at få at vide, fordi mange grønlændere ikke er tilbøjelige til at åbne sig for danske, heller ikke hvis de kommer med et spørgeskema. Det er muligt, at Knud Rasmussens og andre med ham beslægtede forskeres metode, der gik ud på en indføling i det grønlandske sind gennem samtale og samvær, var bedre, men den er som bekendt ikke mere udpræget moderne. Vi ved derfor ikke ret meget, men det er utvivlsomt et spørgsmål, som fremtidens historikere vil være meget interesseret i, når de til sin tid skal fælde „historiens dom“.

I den nævnte tale, som statsministeren holdt i Grønland i sommeren 1966, fremhævede han som nævnt, at det var vigtigt, at man gør sig helt klart, at Grønland ofte har sine egne problemer, der skal løses på en anden måde end i det øvrige Danmark. Jeg tror, det er en meget betydningsfuld bemærkning, og at fremtidens historikere vil lægge stor vægt på at konstatere, om folketinget nu også har fulgt denne retningslinje og ikke har forsøgt at være påtrængende i retning af at det danske her-nedefra var bedre end det grønlandske.

Jeg tror, fremtidens historikere vil give statsministeren ret i hans betragtninger. Det er i hvert fald givet, at den grønlandske natur er anderledes end den danske, og det samme gælder klimaet i Grønland. Men det er jo ikke alene i materiel henseende, der er forskel. For at bruge et udtryk, som måske lettest vil blive forstået i store kredse her, er den grønlandske folkelighed forskellig fra folkeligheden i det øvrige Danmark, og man er fra store kredse her villig til at forstå, at den ene form for folkelighed ikke er bedre end den anden, blot anderledes. Det er, så vidt jeg kan se, i strid med dansk tankegang at ville overføre mennesker til en anden form for folkelighed, og det finder måske heller ikke sted i nævneværdig udstrækning. Hvad der sker i så henseende, kan vi vel ikke overse i nutiden, og det må blive fremtidens historikeres opgave at klarlægge det. Så meget ved man imidlertid allerede nu, at hvis en befolkning mister sine folkelige værdier, bliver den rodløs, og det kan ikke være nogen målsætning, der er i overensstemmelse med dansk tankegang. Der ligger en fare for det grønlandske folk for at tabe, hvad man på dansk vel ville kalde sin stouthed. Hvor meget realitet, der er i denne fare, er det vel vanskeligt at udtale sig om, men vi har fra fremmede områder afskrækkende eksempler på, hvad der i så henseende sker.

Endelig vil de fremtidige historikere i høj grad beskæftige sig med de også i vor tid omtalte økonomiske spørgsmål. Herom siger statsministeren: „Den grønlandske befolknings personlige indkomster kan og skal ikke bygge på permanente tilskud fra statskassen.“ Udtrykket personlige indkomster forekommer mig ikke ganske klart. Det forekommer mig således tvivlsomt, om ikke udlejning eller salg af boliger for en pris, der kun svarer til en meget lille brøkdel af omkostningerne, ikke falder ind

under udtrykket personlige indkomster. Men hvad enten der nu menes det ene eller det andet, er jeg ikke sikker på, at betragtningen er helt rigtig. Det skulle ikke være udelukket, at en velhavende del af et land eller et folk skulle kunne yde et permanent tilskud til den fattigere del. Der vil næppe blive nogen høj levestandard i alle dele af Grønland, hvis de personlige indtægter skulle gøres helt afhængige af, hvad naturen og de grønlandske produktionsmidler kan yde.

Men hvad enten det ene eller det andet synspunkt vil vise sig holdbart for historiens domstol, så er det i hvert fald et problem, som det ville være af interesse at få nærmere belyst.

Når det fremhæves, at der på finansloven for indeværende år alene til driftsudgifter er bevilget 167 mill. kroner og til anlægsudgifter knap 190 mill. kroner, og man yderligere må regne med, at de nævnte bevillinger vil vokse i de kommende år, så kan man måske nok regne med, at anlægsudgifter på 190 mill. kroner er en gave til det grønlandske område, som der kan ses helt bort fra. Men spørgsmålet bliver, hvorledes de 167 mill. kroner kommer grønlænderne til gode, og om det kan tænkes, at man kan nå til en grønlandsk økonomi, hvor tilskuddet til de personlige indkomster kan falde bort.

Jeg tvivler på, at det vil være muligt, og jeg tvivler også på, at det vil være rigtig, og den samme opfattelse, tror jeg, fremtidens historikere vil have.

Men hele spørgsmålet forekommer mig uklart, og derfor synes jeg også, der er noget usikkert og overvejende følelsesbetonet i det danske folketinges stillingtagen til de grønlandske problemer. Man savner en analyse af, hvad der faktisk er sket, og hvilke muligheder der er, for at statsministerens målsætning faktisk kan nås. En sådan analyse skulle helst foretages fra helt uafhængig side, og det er folketingset og administrationen måske ikke stærkt interesseret i.

Men selv om en helt uafhængig analyse er en utopi, skulle det være muligt, at man erkendte, som statsministeren udtrykte sig, at „alle sider af samfundslivet hænger sammen“, og at man tog fat på noget af det mest centrale at uddybe et specificeret nationalregnskab for Grønland, hvor man ganske særlig fik klarhed over, hvorledes den grønlandske befolkning var placeret i helhedsbilledet, og hvilke muligheder, der var for grønlænderne i fremtiden.

Hvis grønlænderne selv blev direkte interesseret i en sådan undersøgelse, kunne jeg tænke mig, at problemstillingen ville blive noget forandret. Man er i nutiden ofte præget af en i Vesteuropa og De forenede Stater almindelig tankegang, at velfærd er noget, der skal måles rent økonomisk, men jeg kunne tænke mig, at man ikke mindst under påvirkning af grønlænderne selv ville erkende, at velfærd er noget mere end økonomi. De mennesker, der kender det gamle fattige Grønland, har en respekt for ikke så få grønlændere, der var stoute personligheder, og de vil være

interesseret i at finde frem til en grønlandsk samfundsform, hvor der nok var velstillethed, men denne var igen forbundet med stoute personligheder. I så fald tror jeg, at historiens dom over Grønland og vor tids indsats vil blive meget positiv.

Man kunne igen fremhæve, som det tidligere er sket, at vi ikke på nuværende tidspunkt kan udtale os om historiens dom, men problemet er alligevel ikke uinteressant, fordi det tvinger os i nutiden til at se bort fra de mange aktuelle spørgsmål, som må løses efter den i det enkelte øjeblik givne situation, og søge at overveje, hvilke muligheder der foreligger om f. eks. en halv eller en hel menneskealder og at foretage et valg mellem dem, og så lade en sådan langtidslinie øve indflydelse på løsningen af de aktuelle problemer vedrørende Grønland, således at det mål, man har, lidt efter lidt giver sig udtryk i de daglige økonomiske og politiske dispositioner. I så fald tvivler jeg ikke om, at fremtidens dom vil blive endog meget positiv.

Det, der for mig er det centrale, er ikke alene de drøftelser og overvejelser, der kan foretages af interesserede danske, og heller ikke synspunkterne hos den grønlandske overklasse, men interesser og behov hos de almindelige grønlandske familier. Medens danskerne og den grønlandske overklasse nok skal klare sig, nærer jeg ængstelse for, at der skal vokse mindreværdskomplekser op i den almindelige grønlandske befolkning, som igen kan føre til bitterhed over for de danske.

Der har været så meget værdifuldt i det forhold, der har været mellem grønlændere og andre danske, at det ville forekomme mig meget trist, hvis forholdet mellem befolkningsgrupperne skulle udvikle sig efter samme retningslinier som andetsteds, hvor mennesker af flere racer er kommet i daglig kontakt, som f. eks. Alger.

Rent bortset fra løsningen af de mange kortsigtede problemer påhviler der det danske folketing og det grønlandske landsråd en meget stor opgave i retning af at klarlægge og gennemføre en langtidspolitik, der er præget af danske og grønlandske forudsætninger, og som derfor vil adskille sig meget stærkt fra, hvad man har mødt i andre udviklingsområder. Jeg tror, at opgaven er meget vanskelig, men at den vil kunne løses, når besindige mænd fra alle kredse støtter hinanden.

I så fald er det min faste overbevisning, at historiens dom vil blive meget positiv ikke alene i det dansk-grønlandske samfund, men også inden for mange andre områder, hvor man i øjeblikket har meget store vanskeligheder med at løse tilsvarende problemer.

Sker det mod forventning ikke, må man være forberedt på, at forholdet mellem Grønland og Danmark vil udvikle sig som andetsteds, hvor forskellige racer mødes. Det behøver ikke at skabe mismod. Det danske folketing og det grønlandske landsråd har jo ikke nogen sikkerhed for at være klogere, end hvor mennesker af forskellige racer i andre områder mødes.